

Een sfeerbeeld uit onze rijke historie

Verantwoorde ontspanning

Vooraf

In de tijd dat er in Nederland nog sprake was van dienstplicht maakten veel ouders zich wel eens zorgen over wat hun zoon, buiten de diensturen zo al uitspookte. Deze zorgen waren niet geheel onterecht. Omdat kantines op de kazernes voor de Tweede Wereldoorlog vooral erg ongezellig waren, zochten de jonge mannen nog wel eens vertier op plaatsen, die nu niet echt bekend stonden om de goede zeden. Het is aan enkele officieren van het Regiment Intendancetroepen te danken dat de situatie na de bevrijding snel verbeterde. Er werd op steeds meer plaatsen (eigenlijk in elk garnizoen) een Cadi-club geopend, waar niet alleen een hapje en een drankje kon worden genuttigd, maar ook een ontspanningspakket werd aangeboden. Je kunt het je nu niet meer voorstellen, maar het fenomeen Cadiclub werd ongelooflijk gewaardeerd. In feite moet je dit initiatief beschouwen als de geboorte van een logistiek functiegebied dat decennialang breed gewaardeerd werd. Sinds de opheffing van het Voedings- en Kantineverzorgingsbedrijf, waarvan ik de laatste commandant mocht zijn, is deze logistieke dienst toevertrouwd aan een particuliere stichting: Marcandi. Ik vraag mij wel eens af of deze stichting ook invulling geeft aan deze winstgevende activiteit als wij in het kader van hoofdtak 1 mee 'mogen' doen in een *large scale combat operation* in het oosten van Europa. In het verleden heb ik al een keer een themapublicatie geschreven over het onderwerp Cadi, maar ik vond het wel eens tijd worden om een sfeerbeeld te schetsen van de "goede oude tijd". Mocht je na het lezen van deze editie geïnteresseerd zijn om de themapublicatie te ontvangen, neem dan contact op met de secretaris van het Bureau Geschiedschrijving: secretaris@logistieklandmacht.nl Zoals gewoonlijk wens ik iedereen weer veel leesplezier.

Lkol bd Piet IJntema

Inleiding

In bronnen is voor het eerst op 24 juni 1942¹ sprake van de term 'cadi'. In Wrottesley Park, Wolverhampton, Engeland wordt op dat moment een kantine geëxploiteerd bij de Prinses Irene Brigade. De brigade heeft kennelijk besloten om de exploitatie niet uit te besteden aan de Engelse NAAFI (*Navy, Army and Air Force Institutes*) maar het geheel in eigen hand te houden.

Al in het najaar van 1944 ziet de toenmalige Hoofdintendant van de Nederlandse troepen in Engeland (luitenant-kolonel Cohen) het nut en de noodzaak in van een centrale organisatie voor het beheer van kantines voor Nederlandse militairen. Daardoor is het mogelijk om enerzijds een zo hoog mogelijk peil van kantineverzorging te realiseren en kan anderzijds 'zwarte handel' worden bestreden. Op 12 december 1944 richt de luitenant-kolonel Cohen in Engeland de Centrale Intendance en Cantinedienst (CICD) op. De reserve eerste-luitenant Simon van Kampen wordt de eerste commandant.

Op 8 januari 1945 wordt in Breda aan de Halstraat 29 de Afdeling Cantinedienst Centrale opgericht. De reserve majoor Sidney van den Bergh, hoofdintendant in Nederland, belast de eerder genoemde eerste-luitenant Simon van Kampen met de algehele leiding van de organisatie. Deze eerste-luitenant ontwerpt ook een eigen vignet, dat zichtbaar is afgeleid van de Londense Underground. Nog dezelfde maand wordt door hem ook gekozen voor de afkorting CADI.

Omdat het onmogelijk is voor alle onderdelen van het leger een kantine in te richten, besluit men voorlopig in ieder garnizoen een zgn. Cadi-club op te richten. Er wordt naar gestreefd deze clubs zo gezellig mogelijk in te richten met indien mogelijk een bibliotheek, lees- en schrijfkamers, kapper en was- en strijkservice. De Cadi-clubs zijn voor alle gezindten en alle militairen ongeacht rang of stand toegankelijk.

Van Zuid naar Noord

De oprichting van Cadi-clubs begint, niet geheel verrassend in het bevrijde deel van Nederland. Op 28 februari 1945 wordt in het bijzijn van een groot aantal autoriteiten de eerste Nederlandse kantine geopend in de garnizoensstad Bergen op Zoom. In een krantenverslag wordt melding gemaakt van een voordracht van enkele verzen uit het Geuzenliedboek door veldprediker Ter Haar Romeny. Dr Grijn, voorzitter van de Militaire Verenigingen geeft aan dat hij blij is dat zij baas zijn gebleven in eigen huis. Voor die tijd was het verkopen van dranken en etenswaren in kantines uitbesteed aan commerciële partijen die vooral uit waren op het boeken van winst. Hij sluit af met de woorden: "Alles wat hier gedaan wordt, moet strekken tot het heil van de soldaat en de bevrijding van Nederland en Nederlands-Indië." Als afsluiting van de avond laten twee medewerkers zien dat men met Jiu Jitsu zijn tegenstander aardig de baas kan. Dit is het eerste voorbeeld van het aanbieden van ontspanning. Je zou kunnen zeggen dat hier de latere Welzijnszorg (WZZ) die in de jaren '70 en '80 bekend was, geboren is. Niet veel later krijgen ook Breda en Roosendaal een eigen Cadi-club. Na de bevrijding krijgen ook de meer noordelijk gelegen garnizoenen hun eigen Cadi-club. Opvallend is dat de dagbladen

¹ Later wordt bij een Ministeriële Beschikking van 27 november 1964, 1 juli 1942 als officiële geboortedatum van de Cadi vastgesteld.

regelmatig berichten over de diverse activiteiten, die soms zeer actieve Cadi-comités organiseren. De CADI houdt zich vooral bezig met de commerciële aspecten. De comités, die gevormd worden, bestaan uit vertegenwoordigers van de legeronderdelen, de CADI en leden uit de burgerij van diverse richtingen en lagen. Een niet onbelangrijke rol is weggelegd voor de dames van de U.V.V. (unie van vrouwelijke vrijwilligers). Al vrij snel wordt ook een andere organisatie actief: de A.V.O.S. (Alles voor onze soldaten). Deze organisatie wordt in de loop der tijd steeds beter in het aanbieden van zgn. O&O-activiteiten. De mannen die in de 70'er en 80'er jaren, deel uit maakten van de Koninklijke Landmacht kennen de opvolgers beter onder de naam W.Z.Z. (Welzijnszorg²).

“CADI heeft den strijd aangebonden tegen de ongezellige cantines”

Met deze veelzeggende titel verschijnt er op 31 augustus 1945 een artikel in de Pen-Gun, het weekblad voor de Nederlandsche strijdkrachten te land - ter zee - in de lucht. Hieronder een mooi tekstfragment.

“De CADI (Cantinedienst der Kon. Ned. Landmacht), heeft groote plannen: zij heeft den strijd aangebonden tegen de cantines, zoals we die voor den oorlog helaas maar al te veel tegenkwamen: ongezellige koude lokalen met onsmakelijk buffetten, een dreinende radio en het ontbreken van elk persoonlijk contact tusschen den beheerder en den militair. Lokalen, waar het op enkele feestavonden wel gezellig kon zijn, doch waar op andere avonden geen warme sfeer te bekennen was en waar men dan zoo spoedig mogelijk weer vandaan vluchtte, om elders zijn vertier te zoeken.”

Een ander mooi tekstfragment luidt als volgt:

“Het wordt door de militairen altijd als een bezwaar gevoeld, dat hun collega's in de steden veel meer afwisseling geboden wordt, dan aan hen, die in kleine detachementen op het platteland verspreid zitten. Ten behoeve van deze verspreide onderdeelen gaan cantine-auto's rond (hun werkzaamheden strekken zich uit tot in Duitschland en Frankrijk), welke de noodige versnaperingen verkoopen. De afdeling cantine-auto's zal binnenkort aanzienlijk uitgebreid worden en in samenwerking met A.V.O.S. zullen deze auto's de ontspanning ter hand nemen: het verspreiden van tijdschriften en boeken, het geven van inlichtingen, het verkoopen van extra versnaperingen enz.”

Op het moment van verschijnen zijn er al CADI-clubs in: Den Haag, Rotterdam, Woerden, Leiden, Enschede, Bergen op Zoom, Roosendaal, Breda, Tilburg, Eindhoven, Den Bosch, Maastricht, Heerlen, Venlo en Brussel. De opening van nog zes worden al aangekondigd: Boxtel, Nijmegen, Amsterdam, Haarlem, Utrecht en Assen.

Enkele ‘mooie’ voorbeelden van het ontspanningsaanbod

Bij de opening van de Apeldoornse CADI-club in januari 1946 verzorgt de A.V.O.S. een show onder de titel: Lachpatronen, met medewerking van het orkest “Les Gamins³”. In de

² Onder militairen werd wel eens sarcastisch gezegd dat deze organisatie een bijzonder parool had: Uw welzijn zal ons een zorg zijn!

³ De kinderen.

plaatselijke krant verschijnt een uitgebreid artikel waarvan ik hieronder een tekstfragment weergeef.

“De eerste lachpatroon werd afgeschoten door de charmante Gerdine met een tapdance, die bij de aanwezigen in de smaak viel. De Belgische zanger Albert Noppe zong op een eigen, prettige wijze enkele Fransche chansons van Maurice Chevalier. Werkelijk mysterieus waren de handelingen van den jongen Nederlandschen goochelaar, Mystica. De muzikale clown Mr. Schoedel verblufte de aanwezigen met zijn bewonderenswaardige virtuositeit, waarmee hij verschillende instrumenten bespeelde. De acrobatiek van de Bosco’s stond op een hoog peil en hield de zaal een tijd lang in spanning. Tonny van Maurik speelde op zijn accordeon een potpourri van bekende opera-melodieën en behaalde een groot succes met zijn imitaties van een Kerkorgel, het orgel van het City-theater te Amsterdam, een straatorgel, een doedelzak en een mondharmonica. Gerdine sloot de show af met een vlotte tapdance. Wij hopen, dat in de toekomst de shows, die in deze CADI-club zullen worden gegeven op een dergelijk hoog peil staan.”

Tja! Je moet je natuurlijk wel even in de context van die tijd verplaatsen, om deze schitterende recensie, die in niets lijkt op die van de AD-coryfee Angela de Jong, te kunnen plaatsen.

In veel krantenverslagen wordt ook vaak verslag gedaan van het fenomeen cabaret. Kennelijk bestond daarvoor zowel bij de A.V.O.S. als de bezoekende militairen veel animo. Dat de bijzondere vorm van “humor” die veel militairen op waarde weten te schatten, wordt overigens lang niet altijd “enthousiast” ontvangen door de journalisten. Hieronder geef ik een artikel weer, dat in een Amsterdamse krant, waarvan ik de naam niet heb weten te achterhalen, maar op basis van de strekking en inhoud wel kan raden, verschijnt in 1946.

“Tot op het graf van Soekarno....

Vrijdagavond werd te Amsterdam de CADI-club geopend in het voormalige ‘Erika-Kameradschaftstheim’ bij het IJscubterrein. Hier zullen Nederlandse militairen een gelegenheid vinden om min of meer gezellig bijeen te komen; een gelegenheid waar je, zoals wethouder Schokking het in zijn rede uitdrukte, “zelfs met je zuster zult kunnen komen.”

Het is een gezellige avond geworden die den oppervlakkigen toeschouwer de indruk gaf, dat er toch werkelijk wat veranderd was in het Nederlandse leger; wat vlotter, wat soepeler, wat “Amerikaanser”. Er was een goede band, er waren twee aardige meisjes, die leuke liedjes zongen bij een gitaar; er was een conferencier, die vaak met goedkope grofheid trachtte aan te vullen wat hij aan esprit te kort kwam. Doch de avond hoe onschuldig hij leek en hoe gezellig hij was, vertoonde tegen het einde zijn werkelijke mentaliteit, toen de conferencier, in een laatste poging de zaal nog even mee te krijgen, de grofheid durfde te verkopen: “Tot weerziens, op het graf van Soekarno.” En hij had succes; een daverend applaus deed de CADI-club wankelen. Onder de aanwezigen bevonden zich reserve-majoor..... kwartiermeester-generaal.... en majoor.... Wij twijfelen er niet aan of de aanwezigen, die deel uit zullen maken van de bezetting van Indonesië zullen daar de geest van samenwerking, welke door de Koningin en regering beloofd werd in een daad weten om te zetten. Maar dan ‘op het graf van Soekarno’...Nee, in deze kring is er niet veel veranderd in het Nederlandse leger; hier wordt een sfeer gekweekt, die een intense belediging is voor allen, die tijdens de Nazi-bezetting hun leven veil hadden voor een volk, dat getrapt en geslagen werd door een onderdrukker.”

Prins Bernard op bezoek in de naar hem vernoemde CADI-club in Utrecht

Een overpeinzing

Na het lezen van een groot aantal bronnen over de voormalige CADI en O&O, kon ik mij niet aan de indruk onttrekken, dat de warme belangstelling voor deze logistieke diensten vooral of liever gezegd pas ná een *large scale combat operation* ontstond. Naarmate de jaren verstreken ebde deze belangstelling langzaam weg. Sinds de inval in Oekraïne ligt er helaas weer een *large scale combat operation* op de loer. Ik ben zeer benieuwd of we de nodige warme belangstelling voor logistieke diensten nu wel vóór het begin kunnen en willen opbrengen. We hebben er een eenheid voor: 240 Dienstencompagnie. En zij moeten/mogen zich misschien wel niet alleen beperken tot operationele catering en afvoeren van gesneuvelden!